

Izpoved neke reke

Sem Voda in nisem slepa, starejša sem od človeštva, imam spomin, sem vedeževalka in prerok.

Takšna je tudi naša voda, voda iz reke Ljubljane; takšna je v izviru Retovje na Verdu in takšna je Močilnikova voda na Vrhniki. Sestri sta, ki se združita pod drugim lesenim mostom med Verdodom in Vrhniko. Veselje ob srečanju in veselje do potovanja ženeta ljudi na pot, a žal žalost odhoda iz domačega kraja vedno jemljemo s seboj.

Markacija
na poti v Retovje
Arhiv Jusa Ikanovića

Voda, ki izvira v Retovju z laskavim imenom Velika Ljubljanka, je malce vzvišena. Je sicer majhna reka, a zapisana z veliko začetnico. Na svet prihaja skozi dve okni, Malo in Veliko okence. Morda je prav ta dvojnost rojstva povezana z njenim imenitnim imenom, ki so ga bile deležne samo velike kraljice in častitljivi vladarji sveta. Eno okno občasno presahne, drugo, manjše nikoli. V nenehni pripravljenosti je, škili s pogledom v nebo, a spodaj v sebi stežka zadržuje vodo, da ne presahne, ali prezgodaj privre na dan. Včasih se ob izhodu obotavlja, kot se obotavlja prestopiti prag rojstne hiše človek, ki se odpravlja v širni svet. Ko bo pogledala v naš svet, bo še na pol slepa in utrujena od dolgih podzemeljskih potovanj in čakanj nanje. Rodi se, ko se ji odprejo oči v bleščeči svetlobi sveta.

Nazadnje je bila tukaj pred dolgimi leti, morda jih je minilo sto, dvesto, morda več. Po prehodu skozi okni se ji povrne spomin, saj je spet doma, pri svojih. A vsaka vrnitev v rojstni kraj ni rojstvo nove mladosti ali srečanje s skrito neuslišano ljubeznijo. Na svojem bregu ne vidi več vanjo zaljubljenega fanta z Vrhnike, s Klanca. Nekoč je prihajal k njej, se z njo spogledoval, zazrt v mirno gladino vode, v sebi pa tlačil grenkobo osamljenosti in obup revščine. Tako se ga je veselila, a tokrat ga ni bilo. Kasneje je od svoje sestre, Močilnikove z Vrhnike, izvedela, da jo je lepo opisal:

Mirna gladina je podobna velikemu, na stečaj odprtemu očesu, ki še ne bedi, strmi iz večerne zarje komaj odbeglih sanj.¹

Spomnila se je, kako je nekoč veselo poskakovala po lesenih lopaticah številnih mlinov, obračala kolesja združnih žag, prinašala bogatim bogastvo in revnim preživetje, gasila žejo živini in človeku. Ni več Maroltovih, Golobovih, Petričevih, Kotnikovih, ni zadržug in podružnic, ni gospodarjev in njihovih hlapcev.

Oh, ljudje, čez noč vam nisem več potrebna, kot da bi bili vsi bogati in žejen nihče. Bridkost razočaranj ob prihodu v rojstni kraj duši tisto silno hrepenenje po vrnitvi in ponovnem rojstvu. Vse manj je tistih, ki me poznajo, vse manj tistih, ki se ob meni ustavljajo.

Zdi se, kot da bi nekdanji znanci in sorodniki nekam odšli. V znanem kraju neznani in tuji ljudje. Ko se človek po dolgih potovanjih ustavi in se vrne v rojstni kraj, tam najde le neizprosno sodbo usode svojega odhoda – postane nepitna voda, ki ne odžaja nobene več. In voda svojega razočaranja ne more skriti: *Za vodo ni večje kazni, kot da ni pitna.*

Zaradi te kazni voda vidi sebe v podobi človeka tujca, ki je bolj podoba kot človek, nihče ga ne vidi in ne želi. Izbrisan je. Pomanjkanje spomina in pozabljivost ljudem nista tuja. Ko dosežemo lagodje lastnega obilja, se prepustimo skupinski izgubi spomina. Pozabimo na trpljenje ljudi, njihovo žalost in hrepenenje, krivice niso več naše, a njihove usode so njihove kazni.

Zato se nam včasih reka zdi preveč bučna, neukrotljiva in v jezi mogočna. A se ne jezi, le opominja na prekletstvo naših izbranih spominov. Občasno se uporniško zapre v svet kujavosti, ki ga poznajo ponižani in razžaljeni ljudje, zapre za seboj Malo in Veliko okence ter v miru podzemeljskega sveta premišluje o ljudeh, njihovih navadah in grehih. Brezgrešni vedno nosijo bremena grešnih. Spomni se svoje poti po starih rimskih naselbinah in njihovega reka: *Errare humanum est* (- pravzaprav Motiti se je človeško). Zdaj vidi, da ni tako, in da je treba spreminjati tudi dobro znane modrosti:

Ljudje, odpustkov ni več, grešiti ni človeško.

S svoje dolge poti nam bo voda venomer prinašala izpovedi drugih voda, strašljive zgodbe o izginulih ljudstvih, pripovedovala nam bo o mukah tistih, ki se dušijo v naših smeteh. O še mogočnejših rekah, ki tečejo mimo žejenih ljudi. O nepopisno lepih gorah Himalaje, in onih v Andih, ki smo jih ljudje razglasili za najvišje in najlepše gore na svetu. A kaj, ko pod temi

¹ Ivan Cankar: *Književni jug*, 1918.

gorami rastejo človeške gore – smeti. Veličastni človekov naziv *El Nevado más bello del mundo* za andsko goro Alpamayo bo v nas kmalu vzbudil samo še občutke neutolažljive žalosti. Žal nam bo, da smo njeno lepoto sploh videli. Mnogi se bodo spraševali, od kod ji tako ime, tako kot smo se mi nekoč spraševali, zakaj ta inkovska gora skriva v sebi ime deroče reke.²

Naša voda je bila tudi v amerškem kongresu, na govorniškem odru, skrita v vrču indijanskega poglavarja. Zapomnila si je upor ljudstva proti prodaji zemlje in voda ter začudenje poglavarja, da mora prodati nekaj, kar ni njegovo:

*Bistrina vode ni v naši lasti.*³

Biti ali prodati je v našem času nova sintagma dvoma, ki jo najbolj poznajo nemočni in mali narodi.

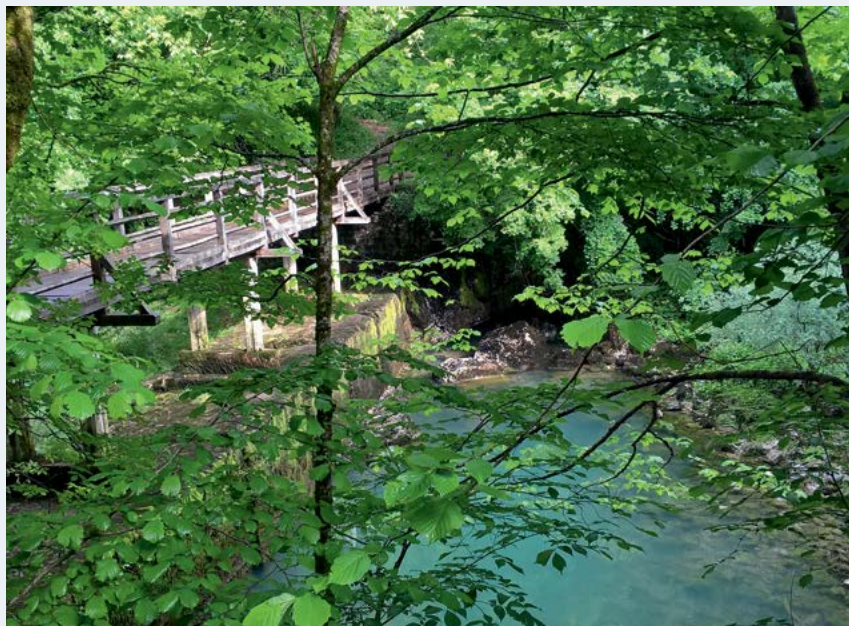
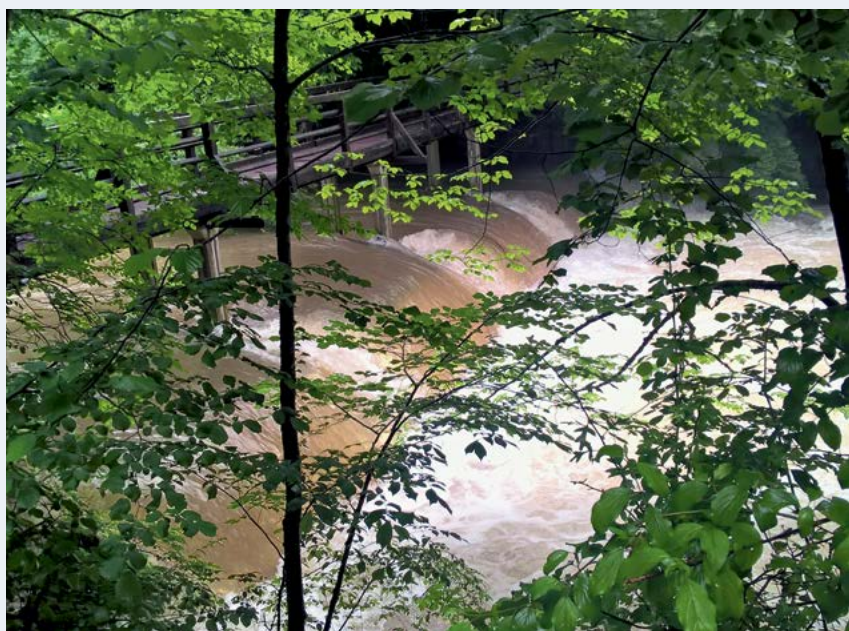
A tisto, česar takrat nihče ni razumel, in kar nobenim očem ni bilo vidno, je nekaj stoletij kasneje postala vodi in človeku uresničena prerokba. Nepismeni indijanski poglavar opiše prihajajoče trpljenje človeštva:

*Zadušili se boste v lastnih smeteh.*⁴

A majhno srečo naša reka pa le ima. Nekaj sto metrov od izvira prepozna družinsko kmetijo Cundrovih, ki stoji na njenem desnem bregu in stoletja kljubuje vsem zakonitostim sodobne ekonomije. Kmet je zadnji modrec našega časa; kmetije ne proda, četudi ve, da se je ne splača imeti. Šele zdaj, ko se obregne ob hišo znane kmetije, se Velika Ljubljana zave, da je tukaj doma. Taka je kot človek, ki je velik samo med svojimi in v svojem domu, vse drugo je pot k temu. Kmetija je njen prvi in zadnji svetilnik, a ne zato, da reki kaže pot, ta ji je dobro znana, temveč da vodi povrne spomin na rojstni kraj.

Včasih se zdi, da na pot hiti, z valovi tolče po pretesni strugi; ponekod se poleni in postane zamolklo zelena, drugje spet teče mirno in tiho upajoč na prihod sorodnice iz Močilnikovega izvira. Združitev je podobna srečanju dveh sester, ki se veselita, da sta spet skupaj. Pot nadaljujeta v zaupnih pogovorih, opravljanju sosedov in sorodstva, nestršno čakata na številna nova druženja na dolgi poti do velikih voda. Tiha združitev dveh sester pod mostom je neopazna, zgodi se, kot da bi bila sama po sebi umevna, neizogibna in že vnaprej določena. In ko se enkrat zgodi, tako kot drugače ne bi moglo biti, za človeka nima več pravega pomena. Tisočkrat bomo šli čez ta most in druge mostove, ne da bi se ustavili in pogledali vodo pod nami, ki so jo nekoč pili naši predniki, in se z njo spogledovali pisatelji.

A voda bo upravičeno še naprej godrnjala, če ne drugega zaradi novega imena, ki smo ji ga nadeli ljudje. Pred kratkim je postala javno dobro. Nad tem imenom se bo še dolgo zmrdovala, ne bo ji vseč niti ime niti ta človeški izum deklarativne zaščite, v katerem

smo ji zapisali svojo sodbo. Deklaracije pišemo, ko smo v težavah in zanje nimamo rešitev, pišemo jih tudi takrat, ko vnaprej vemo, da jih ne bomo spoštovali. Ne spoštujemo deklaracij o zaščiti človekovih pravic, kaj šele deklaracij o zaščiti neke pitne vode.

Voda si bo pisala sodbo sama.

Več spoštovanja do vode bi bilo, če bi si tudi narod pisal sodbo sam, a so te besede danes le spomin na pisateljeve besede, ki so ostale neuresničena želja iz njegovih že zdavnaj odbeglih sanj.

Sodbe V imenu ljudstva izginulim narodom izrekajo tuji gospodarji.

A tudi mi imamo svoje sanje, imamo častitljivi svetovni dan voda, svetovno Agendo 21, deklaracije in resolucije o zaščiti pitne vode, imamo osupljive prerokbe iz izpovedi mnogih rek. Toda vse prerokbe so vraže, dokler se nam ne zgodijo.

Se vidimo v deželi nevidnih gospodarjev in sužnjev brez izvira pitne vode. Vaša Voda. ○

*Velika Ljubljana
pod mostom v
Retovju v dveh
različnih časovnih
obdobjih
Arhiv Jusa
Ikanoviča*

² Tine Mihelič: Andi, beli vrhovi zelene celine, Didakta 1997.

³ Franc Burgar: *Kako naj vam prodamo modrino neba*, samozaložba 1988.

⁴ 4 ibid.